

Nepartikelen op Wikipedia

Als meest gebruikte naslagwerk ter wereld heeft Wikipedia een belangrijke rol om mensen van betrouwbare informatie te voorzien. Juist vanwege die functie en het grote bereik is Wikipedia een aantrekkelijke plek om onjuiste informatie de wereld in te helpen. Het is daarom van groot belang dat nepartikelen snel herkend en verwijderd worden. In dit artikel bekijk ik hoe een goede Wiki-hoax in elkaar zit en laat ik een aantal beroemde nepartikelen die het lang hebben volgehouden de revue passeren. Verder leg ik uit hoe Wikipedia nepinformatie voorkomt en wat je zelf kunt doen om hoaxes te herkennen.

Wikipedia staat boordevol betrouwbare informatie, als het meest gebruikte naslagwerk ter wereld wordt de encyclopedie elke maand miljarden keren geraadpleegd. Bovendien wordt wegens die betrouwbaarheid ¹ informatie uit Wikipedia veelvuldig direct of indirect overgenomen in andere websites, publicaties, sociale media, profielwerkstukken, blogs, YouTube, pubquizen, tv-programma's, kranten, boeken en tijdschriften. Dat betekent dat feiten – zowel echt als nep – die op Wikipedia geplaatst worden, zich snel over de wereld kunnen verspreiden. Daarom is het van groot belang dat nepinformatie die op Wikipedia terecht komt zo snel mogelijk wordt verwijderd, voordat het een eigen leven kan gaan leiden en weer in andere media terecht komt.

Dagelijks worden vele artikelen op Wikipedia aangemaakt of verbeterd, gelukkig veelal over echte onderwerpen, maar zo nu en dan ook over zaken die weliswaar echt zijn, maar die niet die in een encyclopedie thuishoren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan artikelen die bewust als reclame voor een bedrijf of zelfpromotie voor een persoon zijn geschreven. Alhoewel dit soort artikelen niet het doel hebben om nepinformatie te verspreiden en in die zin niet schadelijk of kwaadaardig zijn, worden ze meestal snel verwijderd, omdat ze niet aan de [spelregels van Wikipedia](#) voldoen.

Potentieel schadelijker zijn de pagina's die bewust geplaatste onwaarheden bevatten. Ik heb het dan over zogenaamde *hoaxes*: artikelen (of delen daarin) die op het eerste oog geloofwaardig overkomen en lijken te gaan over echte, relevante onderwerpen, maar die met een vooropgezette intentie uit een grote duim gezogen zijn, fantasieartikelen dus. Gelukkig worden ook veruit de meeste van deze hoaxes in een vroeg stadium herkend en verwijderd door de vrijwilligers die Wikipedia maken, bewaken en betrouwbaar houden. Maar soms gaat het toch mis.

Een studie uit 2016 laat zien ² dat de meeste nepartikelen gelukkig weinig schade aanrichtten: 92% werd al binnen een dag herkend door patrouillerende leden van Wikipedia, na een maand was zelfs

¹ *Reliability_of_Wikipedia*, wat Wikipedia zegt over haar eigen betrouwbaarheid, Engelstalige Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Reliability_of_Wikipedia. Geraadpleegd op 2 november 2022.

² Kumar, Srijan & West, Robert & Leskovec, Jure. (2016). *Disinformation on the Web: Impact, Characteristics, and Detection of Wikipedia Hoaxes*. <https://cs.stanford.edu/~srijan/pubs/hoax-www16.pdf> : 3.1: Time till discovery. Geraadpleegd op 29 oktober 2022. Zie tevens de data op <https://snap.stanford.edu/data/wiki-hoaxes.html>. Dit onderzoek wordt ook beschreven op https://meta.wikimedia.org/wiki/Research:Understanding_hoax_articles_on_English_Wikipedia.

96% van de hoaxes offline gehaald. Slechts één op de honderd hoaxes was zo knap gemaakt dat ze langer dan een jaar onder de detectieradar bleven.

Voorbeelden van bekende Wikipedia-hoaxes

Laten we eens kijken naar een aantal van die langlevende, maar inmiddels gedetecteerde en verwijderde hoaxes:

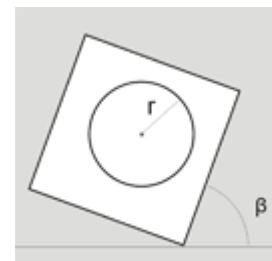
1) Misschien wel de beruchtste hoax op de Nederlandstalige Wikipedia is die van de [Urker Vistaart](#): een traditionele zoute taart met makreel, zuurkool en metworst, stammend uit de tijd dat Urk nog een eiland was. Dit dus niet-bestaande recept was zelfs zo geloofwaardig dat het in 2013 ook [op het menu stond](#) bij de kookwedstrijd *Topchef de Twaalf Provincies*. Een [goed geslaagde grap](#) van drie middelbare scholieren die er een sport van maakten om absurde Wikipediapagina's te maken.

2) Het Bicholim-conflict was een gewapend conflict in 1640-1641 tussen de Portugese heersers en die van het Maratha-rijk in de noordelijke regio's van Goa in India. Gelukkig zijn er tijdens deze oorlog geen doden gevallen, want.... deze oorlog [heeft helemaal nooit plaatsgevonden](#). Het nepartikel over deze botsing tussen de Portugezen en de Marathas ziet er op het eerste gezicht [erg geloofwaardig uit](#), en heeft daardoor wel vijf jaar online gestaan voordat het in 2012 [alsnog ontmaskerd werd](#).

3) De [Nurembergschijf](#) was een vermeend martelwerktuig dat in de late middeleeuwen werd gebruikt om tijdens verhoren gevangenen tot een bekentenis te dwingen. Omdat deze snel ronddraaiende houten schijf geen zichtbare of zware verwondingen achterliet, werd hij bij met name bevoorrechte personen gebruikt. Een soort broertje van de [zachte kussens van Monty Python](#) dus.

4) De Franse wiskundige en filosoof Jean François Moufot (1784-1842) is de oorspronkelijk ontdekker van niet-Euclidische meetkunde, maar wordt vooral herinnerd door de twee [Stellingen van Moufot](#). Althans... als hij daadwerkelijk [bestaan had](#)! Het artikel over de verzonnen Fransman heeft bijna vier jaar online gestaan in de Nederlandse, Duitse, Franse en Engelse versie van Wikipedia. Een Duitse vrijwilliger ontdekte in 2008 dat Moufot in geen enkele wetenschappelijke bron voorkomt en nooit heeft bestaan. Daarop werd besloten het artikel te verwijderen. De poets is later ook [door de maker zelf bevestigd](#).

5) De Salvadoraanse ekster is een zwarte vogel met gele ogen die in Jamaica voorkomt. Hij werd pas aan het eind van de 20^e eeuw ontdekt door de Amerikaanse natuuronderzoeker en geoloog John Hackett. [Haha, ja, natuurlijk...!!](#)

Meer inmiddels ontdekte hoaxes kun je vinden in [dit Engelstalige overzicht](#), of dit [Spaanstalige](#). Helaas is op de Nederlandse Wikipedia zo'n handige lijst niet beschikbaar ³.

³ *Overzicht van bekende hoaxes op WP:NL?*, vraag in 'De Kroeg' op de Nederlandstalige Wikipedia, 23 september 2022, https://nl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:De_kroeg/Archief/20221004#Overzicht_van_bekende_hoaxes_op_WP:NL?

Wat kenmerkt een goede hoax op Wikipedia?

In de eerder genoemde studie uit 2016 is ook onderzocht ⁴ welke uiterlijke, direct voor een lezer zichtbare kenmerken nepartikelen die lang ongedetecteerd zijn gebleven typisch hadden. Een succesvol hoaxartikel

1. is gemiddeld twee keer zo lang als een echt artikel: een lang artikel wekt sneller een betrouwbare indruk dan een kort;
2. heeft vaak een fraaie opmaak met allerlei elementen die legitieme Wikipedia-artikelen ook hebben: secties, tussenkopjes, blauwe links, afbeeldingen, voetnoten, bronvermeldingen, infoboxen of sjablonen. Op die manier wordt een nepartikel 'vermomd' als een echt artikel en is de kans op overleven groter;
3. verwijst in absolute termen gemiddeld even vaak door (via de zgn. interwiki-links) naar andere Wikipedia-artikelen als een echt artikel, maar vanwege de dubbele lengte (zie 1) is het gemiddeld aantal links per 100 woorden wel maar de helft van die van echte artikelen;
4. linkt minder vaak door naar andere websites: legitieme artikelen bevatten vaak relatief meer externe links dan nepartikelen. Dat is ook niet zo verwonderlijk, want uit een duim gezogen onzin wordt meestal niet in andere bronnen vermeld.

Daarnaast worden succesvolle hoaxartikelen vaak aangemaakt door auteurs die gemiddeld een stuk minder lang op Wikipedia geregistreerd zijn dan legitieme auteurs, en die vaak minder bewerkingen hebben gedaan dan de (initiële) schrijvers van echte artikelen. Een hoax zou nog succesvoller kunnen zijn indien de dader(s) na diens registratie langer zou wachten met het aanmaken van het nepartikel, en als hij/zij eerst nog een flink aantal bewerkingen aan echte artikelen zou uitvoeren.

Hoe voorkomt Wikipedia nepinhoud?

Er is Wikipedia veel aan gelegen om nepinhoud in een zo vroeg mogelijk stadium in de kraag te vatten. Omdat er geen précontrole plaatsvindt voordat nieuwe inhoud wordt gepubliceerd, kan er pas daarna worden ingegrepen tegen nepinformatie. Hiertoe biedt Wikipedia diverse hulpmiddelen waarmee andere bijdragers vermoedelijke hoaxes kunnen signaleren en isoleren van de rest van Wikipedia. Het arsenaal aan hulpmiddelen varieert wel van Wikipedia tot Wikipedia; de meeste vind je op de Engelstalige Wikipedia, dit is de grootste taalversie, en dus het aantrekkelijkste doelwit voor hoaxers.

- Ten eerste zijn er richtlijnen voor schrijvers waarin vriendelijk wordt opgeroepen om [geen desinformatie te plaatsen](#), ook niet om Wikipedia uit te dagen deze te herkennen en te verwijderen. Veruit de meeste hoaxes worden binnen een paar uur verwijderd. Op deze manier worden potentiële hoaxers ontmoedigd om grappen uit te halen. Maar van dit

⁴ Kumar, Srijan & West, Robert & Leskovec, Jure. (2016). *Disinformation on the Web: Impact, Characteristics, and Detection of Wikipedia Hoaxes*. <https://cs.stanford.edu/~srijan/pubs/hoax-www16.pdf> : 4. Characteristics of successful hoaxes. Geraadpleegd op 29 oktober 2022.

moreel appel zullen echte kwaadwillenden zich in de praktijk weinig aantrekken, als ze die pagina überhaupt al lezen.

- Pagina's waarvan vermoed wordt dat ze nep zijn worden in veel gevallen niet zondermeer verwijderd, maar eerst op een eerst [beoordelingslijst geplaatst](#), opdat de community er gedurende een periode van twee weken over kan discussiëren en er een oordeel over kan vormen. Het kan natuurlijk zo zijn dat een artikel kwalitatief slecht geschreven is en daardoor ongeloofwaardig overkomt, maar bij nadere analyse toch over een legitiem onderwerp blijkt te gaan. Dan mag het na de nodige aanpassingen vaak wel op Wikipedia blijven staan.

- Daarnaast bevat elk artikel een zgn. overlegpagina ([voorbeeldje](#)), waarin allerhande inhoudelijk overleg over het desbetreffende artikel gevoerd kan worden. Mochten er twijfels ontstaan of het artikel – of bepaalde delen/feiten daarin – echt of nep zijn, dan kan dat daar gesignaleerd en bediscussieerd worden.
- Wanneer het vermoeden bestaat dat een artikel een hoax is, kan het voorzien worden van een boodschap waarmee [lezers gewaarschuwd worden](#) dat het om een nepartikel *zou kunnen* gaan. Het artikel komt ook [automatisch in een overzicht](#) te staan, waarna de Wikipedia-community tot nadere analyse en beoordeling kan overgaan. Voor de gevallen waarin het bedrog zo duidelijk is dat er sprake is van puur vandalisme wordt het artikel voorzien van een [niet te vermijden waarschuwingsboodschap](#) en wordt het [voor onmiddellijke verwijdering](#) voorgedragen. Deze lijst is gelukkig meestal leeg, want flagrante hoaxes worden snel verwijderd.
- Artikelen waarin helemaal geen bronvermeldingen opgenomen zijn – zoals slecht opgezette hoaxes - voldoen niet aan [een van de belangrijkste regels van Wikipedia](#) (verifieerbaarheid door bronvermelding) en zijn daardoor bij voorbaat verdacht. Ze komen ook op [een aparte lijst te staan](#).
- Tenslotte bestaan er ook softwarematige hulpmiddelen: de wetenschappers achter de eerder genoemde studie uit 2016 schreven een computerprogramma om Wiki-hoaxen automatisch te kunnen herkennen. De tool keek onder andere naar de vormgeving en inhoud van een artikel en naar bijdragegeschiedenis van de auteur. Ze lieten de software los op reeds ontmaskerde nepartikelen en konden in 92% van de gevallen correct bepalen of het om een hoax ging of niet. Daarna lieten de wetenschappers het programma Wikipedia afstruinen op zoek naar nog onontdekte hoaxes. En met succes, een compleet verzonnen artikel over ene Steve Moertel, een vermeende oprichter van een popcornbedrijf, liep na bijna zeven jaar uiteindelijk tegen de lamp. Het programma van deze wetenschappers kan naast de [reeds bestaande tools](#) dus een handige hulpmiddel zijn voor Wikipedia-beheerders om het aantal hoaxes te verminderen.

Wat kun je zelf doen om de betrouwbaarheid van Wikipedia-artikelen te controleren?

Om dit artikel af te sluiten kijken we naar een aantal criteria die niet alleen door de makers van Wikipedia gehanteerd worden om het hoaxgehalte van artikelen in te schatten, maar die je ook zelf kunt gebruiken om minder snel in nepinformatie op Wikipedia te trappen.

Ten eerste, hoe zit het met de bronnen? Zijn er onderaan het artikel überhaupt wel bronvermeldingen of andere links naar externe websites te vinden? Zo niet, wees dan zeker op je hoede. Zo ja, kijk dan vervolgens naar het aantal bronnen en hoe divers deze zijn. In principe geldt: hoe meer bronnen, hoe beter, maar als alle bronvermeldingen maar naar één of twee websites wijzen, kan dat een signaal zijn om op te letten. Er zijn nepartikelen bekend waarvoor de maker speciaal een website opgetuigd had om als

(eenzijdige) bron voor de informatie te dienen. En vergeet ook niet te kijken naar de kwaliteit van de bronnen: verwijzen ze alleen naar (vluchtige) sociale media, of ook naar meer gezaghebbende media of ge-peer-reviewede wetenschappelijke publicaties of boeken?

En uiteraard, lees en beoordeel de bronnen zelf ook! Door naar bijvoorbeeld de schrijfstijl, opbouw, opmaak, actualiteit en compleetheid van de geboden informatie te kijken, kun je je ook een beeld vormen van de betrouwbaarheid van de bron waarop Wikipedia zich baseert. Stel je daarbij ook de volgende vragen ⁵:

- Geeft de bron harde feiten of zijn het subjectieve meningen van de auteur?
- Wordt het onderwerp in de bron van meerdere kanten belicht?
- Wat weet je over de auteur(s)? Is hij/zij een autoriteit? Is het een erkende auteur in het vakgebied?
- Voor welke organisatie werkt hij/zij? Wat weet je over deze organisatie? Een publicatie van een gerespecteerde, bekende organisatie is over het algemeen betrouwbaarder dan die van een vage stichting met dubieuze of onduidelijke doelstellingen.
- Is er mogelijk sprake van sponsoring van de auteur of de organisatie? Sponsoring hoeft geen probleem te zijn, maar houd goed in de gaten dat er sturende commerciële belangen ten koste van objectiviteit kunnen meespelen.

Vervolgens, kijk naar de schrijfstijl van het Wikipedia-artikel. Volgens de spelregels van de encyclopedie dient een artikel [neutraal](#) en [encyclopedisch van aard](#) geschreven te zijn, zonder hippe, snelle sensatiezucht, superlatieven of overdrijvingen. Maar ook vage, wollige of holle teksten zijn niet de bedoeling. Door de nogal humoristische manier van schrijven viel het nepartikel over de van oorsprong [Roemeense familie Caemerlink](#) als snel door de mand als een hoax.

Onderzoek ook of er in andere media buiten Wikipedia aandacht is voor het onderwerp. Als je het onderwerp googelt en Wikipedia is de enige treffer, of alle andere zoekresultaten verwijzen naar of

⁵ Criteria afkomstig van: LibGuide “Informatievaardheden” van de Universiteitsbibliotheek Groningen, sectie “Relevantie”, <https://libguides.rug.nl/c.php?g=425472&p=2906390>, geraadpleegd op 1 november 2022

zijn inhoudelijk sterk gebaseerd op Wikipedia, dan kan dat een rode vlag zijn, vooral als er [cirkelverwijzingen](#) optreden ⁶.

Om de betrouwbaarheid van Wikipedia-lemma's te beoordelen is het ook nuttig om naar de auteurs te kijken. Elke auteur die een bijdrage doet, wordt geregistreerd. Zo zie je bijvoorbeeld dat aan het [artikel over Nederland](#) vele tientallen personen [hebben meegewerkt](#), terwijl er voor het artikel over [Adriaan van Roey](#) slechts [één bijdrager](#) is geweest. In het algemeen geldt: hoe meer bijdragers, hoe betrouwbaarder, de kans dat misinformatie blijft bestaan neemt af naarmate er meer meekijkende ogen zijn.

Bekijk dan ook meteen hoe vaak het artikel is bewerkt, en gedurende welke tijdsperiode. Zijn dit een paar bewerkingen door één of twee steeds dezelfde auteurs in kortere tijd (kan op een hoax duiden), of gaat het om vele bijdragen door tientallen bewerkers gedurende vele jaren?

Tot slot, let daarbij in het bijzonder op de auteur(s) die het artikel zijn begonnen: heeft die bijdrager al een langere staat van dienst ([zoals ikzelf](#), bijna 10 jaar), of is dit gebruikersaccount pas kort geleden geregistreerd en/of heeft deze gebruiker pas een paar bijdragen gedaan? Misschien heeft deze *newbie* speciaal voor de hoax recent een account aangemaakt. Vergelijk het met Marktplaats: een verkoper van een dure iPhone die al tien jaar actief is, komt meestal betrouwbaarder over dan een verkoper die pas een week geleden een account heeft aangemaakt.

Verder lezen

In dit artikel heb ik geprobeerd uit te leggen waarom het belangrijk is dat nepinformatie op Wikipedia zo snel mogelijk in de kraag gevat wordt en welke criteria en hulpmiddelen Wikipedia hanteert om hoaxes vroegtijdig te herkennen en isoleren. Dat dat niet altijd lukt liet ik zien aan de hand van een aantal nepartikelen die pas na langere tijd tegen de lamp liepen. Ook gaf ik een aantal tips die je zelf kunt gebruiken om in te schatten hoe betrouwbaar de informatie in een Wikipedia-artikel is.

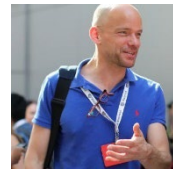
Mocht je nog verder willen lezen over nepinformatie en hoaxes in de context van Wikipedia, dan kan ik je in aanvulling op de voetnoten en de URLs in dit artikel de volgende publicaties aanraden:

- *Twintig jaar Wikipedia: het is er met dat nepnieuws niet makkelijker op geworden*, Nienke Schipper in Trouw, 19 juni 2021, <https://www.trouw.nl/cultuur-media/twintig-jaar-wikipedia-het-is-er-met-dat-nepnieuws-niet-makkelijker-op-geworden~bb4adf4f/>
- *Broodje aap, de strijd tegen nepnieuws*, Weetmagazine, juni 2018, p.36-39, <https://weetmagazine.nl/wp-content/uploads/2019/11/Weet-51-broodje-aap.pdf>
- *Hoe herken je nepnieuws?* <https://www.mediawijsheid.nl/nepnieuws/> en <https://maken.wikiwijs.nl/137396/Nepnieuws#!page-4958863>
- *The story behind Jar'Edo Wens, the longest-running hoax in Wikipedia history*, Caitlin Dewey in The Washington Post, 15 april 2015, <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2015/04/15/the-great-wikipedia-hoax>
- *Where Fake News Is Born: How Wikipedia Spreads Hoaxes*, T.D. Adler op breitbart.com, 5 augustus 2020, <https://www.breitbart.com/tech/2020/08/05/where-fake-news-is-born-how-wikipedia-spreads-hoaxes> (Leeswaarschuwing: Breitbart is een beruchte site voor nepnieuws, complottheorieën en bewuste misleiding.)

⁶ *Wikipedia:List of citogenesis incidents*, over cirkelverwijzingen, Engelstalige Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:List_of_citogenesis_incidents

Over de auteur & hergebruik

Dit artikel is geschreven door [Olaf Janssen](#), Wikimedia-coördinator bij de Koninklijke Bibliotheek. Hij schreef het in het kader van het [Fake News Festival](#) dat de KB op zondag 6 november 2022 organiseerde.

De tekst is beschikbaar onder de [CC-BY-SA 3.0 licentie](#), en mag dus met naamsvermelding van de auteur en vermelding van deze licentie vrij hergebruikt worden. Dat doe je bij voorkeur als volgt:

Bron: *Nepartikelen op Wikipedia*, Olaf Janssen/Koninklijke Bibliotheek, [CC-BY-SA 3.0](#),
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nepartikelen_op_Wikipedia_-_Olaf_Janssen,_November_2022.pdf

Gebruikte afbeeldingen

- Nederlandstalig Wikipedia logo, Wikimedia Foundation, [CC BY-SA 3.0](#), via Wikimedia Commons, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wikipedia-logo-v2-nl.svg>
- Hoax warning sign, Juhele, CC0, via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hoax_warning.svg
- Urker Vistaart, Essenjaimivan, [CC BY-SA 4.0](#), via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Urker_Vistaart.jpg
- Illustratie van de Tweede stelling van Moufot, https://www.dinx.nl/euclid/moufot_stelling2.gif, website René Dings, <https://www.dinx.nl/euclid/moufot.html>, bezocht op 27 oktober 2022
- Dog in disguise (Unsplash), Braydon Anderson braydona, CC0, via Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dog_in_disguise_\(Unsplash\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dog_in_disguise_(Unsplash).jpg)
- Streetsweeper CN100 Sinder, Ponchitos at English Wikipedia, [CC BY-SA 3.0](#), via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Streetsweeper_CN100_Sinder.jpg
- Closeup of doctor checking patient daily report checklist, <https://pxhere.com/nl/photo/1455425>, CC0 Publiek domein
- Olaf Janssen, Wikimedia Israel; Sivan Shachor, [CC BY-SA 4.0](#), via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Olaf_Janssen_at_GLAM_WIKI_Tel_Aviv_Conference_2018.JPG
- CC-BY-SA badge, afkomstig van <https://creativecommons.org/about/downloads>